

Hyvinvointipolitiikka

– vapautta, itsekkyyttä ja tasa-arvoa

Hyvinvointipolitiikasta on jo vuosisatainen kokemus. Onko sen perusteella pääteltävissä, miten hyvinvointipolitiikka on muuttanut yhteiskuntaa ja onko elämänmeno sen ansiosta oikeudenmukaisempi? Ovatko ihmiset hyvinvointiyhteiskunnassa tulleet sosiaalisemmiksi ja onko hyvinvointipolitiikka juurtunut lähtemättömästi yhteiskuntaan? Onko hyvinvointipolitiikka tuonut mukanaan vapautta ja tasa-arvoisuutta vai tehottomuutta ja välinpitämättömyyttä? Nämä kysymykset askarruttavat monia ja tietysti meitä, jotka teemme päivätyötämme sosiaalipolitiikan parissa.

Vapaus ja tasa-arvo

Hyvinvointipolitiikan juuret ulottuvat valistuksen ajan esiin nostamiin ajatuksiin. Oli mullistavaa ajatella, että ihminen syntyy maailmaan ilman erityisiä etuoikeuksia. Sananvapaus oli tämän tasa-arvon välttämätön edellytys ja säätyjen erioikeudet sen toteutumisen este. Ranskan Suuren Vallankumouksen tunnus, ”vapaus, veljeys ja tasa-arvo” korosti vapautta itsevaltiudesta ja ihmisten tasa-arvoa syntymän hetkellä. Amerikan Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistus kuvaa erinomaisella tavalla tätä ajattelua. Ihanteeksi asetettiin tavanomaisesti sanottuna, ettei kenenkään tielle saa asettaa keinotekoisia esteitä. Jokaisella on oikeus käyttää samoja keinoja hyvinvointinsa parantamiseksi.

Teollistumisen myötä kävi selväksi, ettei vapaus tuo automaattisesti tasa-arvoa tullessaan. Ihmisten eriarvoisuus tosiasiasa lisääntyi, vaikka säätyjen erioikeudet poistettiin. Vapaus oli vahvempien vapautta ja sitä korosti se, että samalla mureniivat perinteiset patriarkaaliset vastuusuhteet. Alettiin ymmärtää, ettei tasa-arvon ihanne toteudu, vaikka jokainen saa vapaasti yrittää. Näin sai alkunsa ideologinen jako, joka on jatkunut näihin päiviin asti. Toisen suunnan oppi-isä, Karl Marx ilmaisi asian iskulauseella: Jokaiselle tarpeidensa mukaan, kailta kykyjensä mukaan. Lievässä muodossa näin ymmärretty marxilaisuus on pyyhkinyt yli koko maapallon, koska kaikkialla, missä tunnustetaan ihmisoikeudet, tunnustetaan myös yhteiskunnan velvollisuus kantaa huolta vähäosaisista. Sen sijaan puhdasoppinen tulkinta iskulauseesta ei ole osoittautunut elinvoimaiseksi.

Sosiaaliturvaa kehitettäessä tavoitteena oli vapauttaa ihminen tavanomaisista elämänkaareen kuuluvista riskeistä tai ainakin tehdä niistä hallittavia. Köyhyydessä tai köyhyyden rajoilla elävän ihmisen elämä ajautui katastrofiin, jos hän sairastui tai tuli työkyvyttömäksi. Vanhuuden varalle oli tarjolla ruotuhoito kaikessa stigmaattisuudessaan. Hyvinvointipolitiikan laajentumisesta kuluneen parin sukupolven aikana voi päätellä sillä olleen todellinen tilaus yhteiskunnassa. Sosiaalimenojen suhde kansantuloon on kohonnut useimmissa EU-maissa 30 prosentin tuntumaan. Toimeentuloturva kattaa sairaut, vauhukset, työkyvyttömät ja työttömät. Lisäksi julkinen valta on järjestänyt ja rahoittanut terveydenhuoltoa ja koulutusta sekä kehittänyt lapsiperheille tarkoitettuja tukimuotoja.

Kun tarkastellaan yhteiskunnan kehitystä viimeisen sadan vuoden ajalta, näyttää kiistattomalta, että hyvinvointipolitiikka on antanut enemmän vapausasteita nimenomaan vähäväkisimmälle väestön osalle. Mutta voisiko tämä sittenkin olla näköharha.² On perusteltua kysyä mitä olisi tapahtunut, jos julkinen valta ei olisi ottanut huolehtiakseen sosiaaliturvasta.

Aivan varmasti markkinatalous olisi hoitanut osan asiasta. Jokainen, jonka taloudellinen tilanne olisi sen sallinut, olisi hankkinut itselleen vakuutuksen tai realisoitavaa omaisuutta, joka olisi kattanut sairaanhoidon kustannuksia ja antanut turvaa vanhuuden varalle. Kaikki eivät olisi siihen kyyenneet. Tuskin heitä olisi hylätty ja jätetty yksin kurjuuteensa. He olisivat erilaisten syrjäytymisohjelmien ja muiden erillistöimien varassa. Niinpä voi edelleen kysyä, olisivatko asiat heidän kannaltaan huonommin, onhan pitkälle viljellyissä hyvinvointivaltioissakin köyhiä ja leipäjonoja.

Tilastoista havaitsemme, että niissä maissa, joissa on hyvin kattava sosiaaliturva, kuten Pohjoismaissa, köyhyysaste on muita maita alempi. Vastaavasti niissä maissa, joissa sosiaalipolitiikka toimii valikoiden, tuloerot ovat suuremmat. Elävä todellisuus ei näytä puoltavan sitä aina silloin tällöin esitettyä ajatusta, että kattava sosiaaliturva on paitsi tuhlailtavaa myös turmiollinen kaikkein eniten apua tarvitsevien kannalta, koska valikoivan sosiaaliturvan avulla voitaisiin erityisen painokkaasti ottaa huomioon pienituloisimmat. Yhtenä selityksenä, miksi näin ei tosiasiasa käy on se, että poliittinen mielenkiinto marginaalissa eläviin ihmisiin ei ole kovin kaksinen missään maassa. Silloin kun sama malli kattaa koko väestön puhuttiinpa terveydenhuollosta tai perhepolitiikasta, myös heikoin väestön osa tulee laadukkaiden palvelujen ja kohtuullisen toimeentuloturvan piiriin.

Entä taloudellisuus ja tehokkuus?

Voimme siis sanoa, että hyvinvointipolitiikka on tuonut mukanaan tasa-arvoa ja samalla vapauttanut suuren osan väestöä elämän tavanomaisista riskeistä. Mutta eikö se samalla ole kaventanut niiden ihmisten elämää, joiden on rahoitettava tämä kat-

”Jos otamme toiseksi esimerkiksi Yhdysvaltojen terveydenhuollon, havaitsemme valikoivan järjestelmän toimivan hyvin tuhlaavasti. Ovathan terveydenhuollon kokonaisuudet siellä bruttokansantuotteeseen suhteutettuna kaksinkertaiset Suomeen verrattuna ja silti kymmeniä miljoonia ihmisiä jää vaille asianmukaista sairaanhoitoa. Osa tietysti saa mitä parhaita hoitoa.”

tava sosiaaliturva. Ei välttämättä ja ainakin paljon vähemmän kuin yleensä luullaan. Mielenkiintoista on nimittäin havaita, että ihmisten tavoittelema turvan taso asettuu maasta riippumatta suhteellisen lähelle toisiaan. Ainakin tämä on ollut nähtävissä eläkevertailuissa. Jos lakisääteinen eläketurva on matala, sitä täydennetään muilla vakuutuksilla. Verot ja pakolliset vakuutusmaksut korvautuvat vapaaehtoisilla vakuutusmaksuilla. Eläkkeiden lisäksi hankitaan yksityisiä sairausvakuutuksia ja varaudutaan säästämällä työttömyyden varalle. Kaikesta tästä syntyy kotitaloudelle huomattavia kuluja. Kun katetaan sosiaaliturvaan liittyvä vähemmän transaktiokustannuksia kuin lukuisiin yksilöllisiin sommiteltuihin vakuutuksiin, se osoittautuu vertailussa hyvinkin taloudelliseksi ratkaisuksi.

Olisiko valikoiva malli tehokkaampi? Varmaa vastausta emme voi antaa, koska mallin voi rakentaa monin eri tavoin. Hyvinvointipolitiikan kompleksisuutta lisää se, että kysymys ei ole vain jakamisesta, vaan jaettavan potin kasvattamisesta. Jos kasvu on hitaampaa, kun jaetaan enemmän, kumpi on tärkeämpi, kasvu vai tasaus? Onko parempi olla absoluuttisesti alemmalla elintasolla, kunhan ei poikkea jyrkästi muista? Tähän ei ole ehdotonta vastausta. Ottakaamme esimerkki. On sanottu, että Ruotsi on pudonnut rikkaimpien maiden kärjestä voimakkaasti hyvinvointipolitiikkansa takia. Syy-seuraussuhde on vähintään epävarma. Kärjestä on pudonnut myös maita, joissa hyvinvointipolitiikasta ei ole juuri tietoa. Mutta olettakaamme väite oikeaksi. Sen jälkeen voimme nimittäin edelleen kysyä, olisivatko ruotsalaiset onnellisempia rikkaamassa, mutta samalla eriarvoisemmassa Ruotsissa. Tuskin, jos he pitäisivät kiinni nykyisistä arvoistaan!

Jos otamme toiseksi esimerkiksi Yhdysvaltojen terveydenhuollon, havaitsemme valikoivan järjestelmän toimivan hyvin tuhlaavasti. Ovathan terveydenhuollon kokonaisuudet siellä bruttokansantuotteeseen suhteutettuna kaksinkertaiset Suomeen verrattuna ja silti kymmeniä miljoonia ihmisiä jää vaille asianmukaista sairaanhoitoa. Osa tietysti saa mitä parhaita hoitoa. Kukaan ei kuitenkaan pidä mallia kopioimisen arvoisena. Suomalaista terveydenhuoltoa arvioineet ulkomaiset ryhmät ovat sen sijaan pitäneet rakennelmaamme puutteineenkin onnistuneena.

Viime aikoina kritiikki on suuntautunut verotukseen. On sanottu, että kattavan ja hyvätasoisien sosiaaliturvan vaatima verotus tuo mukanaan tehottomuutta ja työttömyyttä. Väit-

teessä on osa totta. Jos kerran hyvinvointivaltio pyrkii vähentämään yksilön riskejä, se samalla hidastaa sopeutumista nopeasti muuttuviin oloihin. Ihmisten ei tarvitse millä ehdoilla tahansa syöksyä minkä tahansa työvaihtoehdon perään. Turvallisuuteen liittyy tehottomuutta. Yhdysvaltojen ja EU-maiden talouskasvujen vertailu viimeisen kymmenen vuoden aikana antaa tälle ajatukselle tukea. Uuden teknologian läpimurto eteni Yhdysvalloissa nopeammin.

Mutta tehokkuutta ei synny vain kovilla markkinatalouden ehdoilla. Yhteiskunnan kyky kilpailla markkinoilla perustuu moniin osatekijöihin. Sosiaalisen pääoman avulla on selitetty, että hyvinvointivaltiot ovatkin itse asiassa hyvin kilpailukykyisiä. Niissä sosiaaliset suhteet ovat ennustettavia ja samalla yhteiskunta on vakaa ja mahdollistaa turvalliset investoinnit. Hyvinvointivaltioissa normien kunnioitus ja luottamus asioiden oikeudenmukaiseen käsittelyyn on kohtalaisen korkea ja siitä seuraa alhainen korruptioaste. Näin taloudelliset transaktiokustannukset jäävät pieneksi, koska sopimusten voidaan olettaa pitävän vaikeissakin oloissa.

Saattaa olla, että kattava hyvinvointipolitiikka onkin erityisesti pienen maan vahvuus. Ainakin se on mielenkiintoinen hypoteesi. Perusteena on väite, että suuressa maassa tulos perustuu suuruuden ekonomiaan, johon liittyy kiistaton tehokkuus, mutta myös paljon resurssien tuhlaamista. Tehokkuudessa voitetaan, mutta tuhlailevuudessa siitä menetetään osa. Pienen maan vahvuus on kattava osaamisen rekrytointi, joka edellyttää kattavaa koulutusjärjestelmää. Vahvuuksiin kuuluu myös sosiaalinen kontrolli, joka mahdollistaa kattavan ja taloudellisesti toteutetun sosiaaliturvan. Tehokkuus on heikompi, mutta taloudellisuus parempi kuin suuren ekonomian maissa.

Hyvinvointipolitiikan ihanteet ja motiivit

On tarpeen kysyä, onko hyvinvointipolitiikka arkipäiväistynyt ja ovatko hyvinvointipolitiikan motiivit irronneet ihanteista. Onko arki osoitus siitä, että henki on altis, mutta liha heikko vai onko arki tietoista opportunistia. Tämä ero on tärkeä oivaltaa. Saatamme puhua ihanteista vähän ja latistuneesti, koska ne eivät enää houkuttele uutuudellaan. Tyydyimme leipäpapin rooliin, jolloin riittää järjestelmän vaaliminen ja selvittäminen. Emme koe olevamme erityisemmin edistyksen etujoukoissa, vaan enemmänkin jo kertaalleen luodun järjestelmän puolustajia.

Mutta todelliset motiivimme saattavat myös olla muuta kuin mitä olemme ihanteina lausuneet. Olemme saattaneet myös tietoisesti laskelmoida saavuttavamme joitakin käytännön hyötyjä, jos politiikassa korostetaan hyvinvointiyhteiskunnan ihanteita. Siirrämme ihanteet syrjään, jos muut alkavat hyötyä liikaa samojen ihanteiden varjolla. Toisin sanoen ihanteet ovatkin välineitä ja kelvollisia niin kauan kuin niistä on hyötyä. Ihanteet ovat olleetkin kulissi, joka on häveliäästi peittänyt varsinaiset valtapyrkimyksemme. Arkielämässä on helppo havaita, ketkä korostavat tasa-arvoa ja ketkä valinnanvapautta ihanteena. On kuitenkin myönnettävä, ettei ketään voida muodollisesti syyttää opportunistiksi sillä perusteella, että ihanteet ja hyödyt yhdistyvät.

Voidaan myös kysyä, kuinka voimakkaasti ihanteiden tulisi hallita päivänpolitiikkaa. Yhdellä tavalla katsottuna ero ihan-

teiden ja arjen välillä kulkee tiukkailmeisen aktivistin ja yhteistyötä korostavan kompromissin tekijän välillä. Aktivistit ovat aikanaan olleet tekemässä Suur-Suomea, sittemmin liittämässä Suomea Neuvostoliittoon ja viime aikoina vapauttamassa minkkejä häkeistä. Näiden esimerkkien perusteella moni on valmis kannattamaan Karl Popperia, joka varoitti meitä idealien nimeen vannovista poliitikoista. Popperin esimerkkinä olivat Hitler ja Stalin. Mutta ero ihanteiden ja kompromissien välillä ei ole aivan niin yksinkertainen.

Myös ihanteettomuus johtaa yksiulotteisuuteen. Silloin valitsevat tavat saavat yliotteen ja ihmisinä ja luovina olina kutistumme hedonistis-materialistisen elämäntavan ortjiksi. Olemme valmiita tekemään mitä tahansa kompromisseja voidaksemme nauttia häiriöttömästi elämästämme ja uhraamme samalla suuremmin surematta tulevien sukupolvien kelvolliset elinehdot. Ihanteettomuuskaan ei ole ihmiskunnalle hyväksi.

Aina ei ole selvää, onko kysymys ihanteista vai politiikkatavoitteista. Kun puhutaan esimerkiksi ihmisoikeuksista, kummasta puhutaan. Epäselvyyttä voi liittyä siihen, miten tekstejä tulkitaan. Perustuslain pykälät eivät voi kuvata ihanteita, vaan toteutettavaa politiikkaa ja tavanomaista lainsäädäntöä ohjaavaa normistoa, mutta kuinka niitä pitäisi lukea. Onko laki tässäkin tapauksessa ”niin kuin se luetaan”? Ilmeisesti niin on, koska peruspalvelujen taso voi vaihdella niinkin paljon kuin vaihtelee ja ennen kaikkea niiden riittämättömyyden ei tulkiteta olevan ristiriidassa perustuslain kanssa. Perusoikeuksien tulkinnanvaraisuus näkyy myös tavassa, jolla laman aikana ja sen jälkeen tehtyjä sosiaaliturvan leikkauksia on kohdennettu. Kun julkisen talouden tasapainon saavuttamiseksi menoja oli supistettava, palvelujen heikennys kohdistui erityisesti vähävaltaisimpiin ryhmiin.

Hyvinvointipolitiikan puolesta puhujat korostavat mielellään tämän politiikan osoittavan ihmiskunnan kykyä nousta puolustamaan heikkoja vahvoja vastaan, ihmisen epäitsekkyuden voittoa itsekkyydestä ja samalla hyvän voittoa pahasta. Monet näkevät asian niin, että sosiaalipolitiikka edustaa epäitsekkyyttä ja talouspolitiikka itsekkyyttä. Näky ei ole kokonaan väärä, mutta ei oikeakaan. Kun katsoo, ketkä korostavat hintakilpailukyvyyn merkitystä, ymmärtää tavoitteen ja asianomaisen oman hyvinvoinnin olevan läheisessä suhteessa keskenään. Mutta kun katsoo, miten sosiaalipoliittiset vaatimukset ja asianomaisten omat edut yhdistyvät, alkaa epäillä sosiaalipolitiikan nimellä harjoitettavan toiminnan epäitsekkyyttä.

Yhtä kaikki, hyvinvointipolitiikan arki on samanlaista kuin politiikan arki on. Se on kamppailua vallasta. Ilman valtaa ei ole voimaa ajaa ihanteita eteenpäin. Mutta turmeleeko valta ihanteet? Niinhän väitetään. Sanotaan, että ehdoton valta turmelee ehdottomasti. Omasta puolestani vastaan myönteisesti. En väitä, että valta tekee ihmisistä pahoja, vaan valta sitoo ihmiset rakenteisiin. Ja ennemmin tai myöhemmin rakenteet ja ihanteet ovat ristiriidassa keskenään. On jokseenkin varmaa, että silloin valta voittaa ihanteet.

On sanottu, että viime kädessä hyvinvointipolitiikka on kasvaneen keskiluokan projekti, johon ei pitkään aikaan ole liittynyt mitään erityisiä ihanteita. Keskiluokalle hyvinvointivaltio on edullinen vakuutuslaitos, joka hoitaa vakuuttamisen viran puolesta. Kun äänestäjien enemmistö on keskiluokkaista ja keskituloista, se voi olla kohtalaisen varma lopputuloksesta.

”Kysymyksen hyvinvointivaltioiden ihanteiden ja ihmisten itsekkyyden välisistä suhteista voimme pelkistää sanomalla, että heikoiten ihanteet näytävät toteutuneen veljeyden osalta. Se on jäänyt iskulauseen kolmiyhteydessä eniten unohtuiksi. Yhteenkuuluvuutena veljeys on jotain enemmän kuin kaavamainen tasa-arvo. Se on välitöntä vastuun kantamista lähimmäisestä, epäitsekästä uhrautumista toisen puolesta.”

Poliittinen valta on kuuliainen tälle joukolle ja huolehtii sen eduista.

Keskiluokalle hyvinvointivaltio on ollut edullinen ratkaisu useastakin syystä. Suurituloiset on saatu rahoittamaan järjestelmää, huomattava osa rahoituksesta on siirretty seuraaville sukupolville ja vähäväkisimmät on saatu hiljaisiksi. Tässä ei ole mitään sinänsä pahaa, kaikki on tapahtunut demokraattisesti. Mutta tässä valossa hyvinvointivaltio ei myöskään sisällä kovin paljon ihanteellisuutta.

Kysymyksen hyvinvointivaltioiden ihanteiden ja ihmisten itsekkyyden välisistä suhteista voimme pelkistää sanomalla, että heikoiten ihanteet näytävät toteutuneen veljeyden osalta. Se on jäänyt iskulauseen kolmiyhteydessä eniten unohtuiksi. Yhteenkuuluvuutena veljeys on jotain enemmän kuin kaavamainen tasa-arvo. Se on välitöntä vastuun kantamista lähimmäisestä, epäitsekästä uhrautumista toisen puolesta. Kollektiiviset ratkaisut ovat välttämättömiä tasa-arvon edellytyksinä, mutta on asioita, joiden aito hoitaminen voi perustua vain lähimmäissuhteisiin.

Ihanteiden eriaineksisuus näkyy siinä, että Yhdysvaltojen voi sanoa omaksuneen näistä kolmesta korostuneesti vapauden valistuksen tarkoittamassa muodossa. Euroopan, erityisesti Pohjoismaiden ihanteisiin liittyy tasa-arvo paitsi mahdollisuuksien tasa-arvona myös tulosten tasaamisena. Paradoksin voi halutessaan nähdä siinä, että veljeys korostuu ennen muuta Kaukoidän vanhoissa kungfutselaisuuteen perustuvissa perinteissä, joilla taas ei ole mitään tekemistä valistuksen oppien kanssa.

Globaali talous, uusi teknologia ja tasa-arvo

Monet merkit viittaavat siihen, että globaalistuvassa maailmassa eriarvoisuus kasvaa perinteisten hyvinvointivaltioiden sisällä. Pitkäjänteinen stake holder -ajattelu on vaihtunut nopeam- poiseen share holder -ajatteluun. Yhteiskuntasidosten sijasta uskotaan neljännesvuosikatsausten voimaan ohjata yhteiskuntakehitystä. Eriarvoisuutta lisää tiedon kumuloitumisen ja tiedon siirron nopeutumisen mukana lisääntyvä markkina-arvojen muutos. Huippukyvyyistä kannattaa maksaa huippuhintoja. Toisaalta monet taidot menettävät kokonaan markkinaarvonsa ja usein tämä koskee väestöryhmiä, joiden taidot entuudestaan ovat olleet niukat.

Sosiaalisen pääoman pesiytyminen kielenkäyttöön saattaa heijastella ajatustavan muutosta toiseen suuntaan. Pyritäänhän näin sanomaan, että hyvinvointi-ihanteet ja talouden realiteetit eivät sulje toisiaan pois, koska sosiaalinen pääoma parantaa kilpailukykyä. Olen taipuvainen hyväksymään väitteen yleisluontoisesti. Ihanteet ja arki eivät tältäkö osin ole toisistaan irrallaan.

Mutta olisi liioiteltua väittää, ettei hyvinvointi-ihanteiden ja globaalin talouden pyrkimysten välillä ole mitään ristiriitaa. Mitä tehdään silloin, kun ristiriita – todellinen tai kuviteltu – on tosiasia? Käykö niin, että yritys puolustaa sosiaalipolitiikkaa tai hyvinvointivaltiota sosiaalisen pääoman ja kilpailukyvyn avulla johtaa identiteettiongelmien? Johtaako kilpailukyvyn käyttäminen argumenttina siihen, että on alistettava hyvinvointipolitiikka yhdeksi kilpailukykypolitiikan osatekijäksi?

Tuskinpa olemme siihen halukkaita, ihmisarvo ei ole kauan. Tämä kuitenkin osoittaa, ettei ole aivan ongelmattomia hankkia ihanteille hyväksyminen myymällä ne toisen otsikon alla. Hyvinvointipolitiikalla on oma tehtävänsä ja sen tavoitteiden saavuttamiseksi on uskallettava tinkiä tarvittaessa myös taloudellisen kasvun tavoitteista. Näin sanoessani en pyri kanoisoimaan harjoitetun hyvinvointipolitiikan muotoja. Hyvinvointivaltio syntyi poistamaan teollisen yhteiskunnan epäkohdista ja kuten olemme voineet todeta, myös onnistui siinä kohtalaisen hyvin. Mutta yhteiskunnan eriytyminen jatkuu, vanhat keinot menettävät tehoaan tai eivät vastaa ollenkaan uusiin haasteisiin.

Hyvinvointipolitiikka kaipaa ravistelua useastakin syystä, mutta ei vähiten ihanteiden selkeyttämiseksi. Globalistuvassa maailmassa ihmisarvoinen elämä vaatii jokaiselta entistä parempia kykyjä selvitä jatkuvista elinolojen muutoksista. Enää ei riitä, että pyrimme turvaamaan toimeentulon ja peruspalvelut. Jos kunnioitamme ihmisarvoa, pyrimme toimimaan niin, että jokaisella olisi mahdollisuus arvokkaaseen elämään, johon kuuluu itsenäisyys ja omavastuu, mutta myös lähimmäis- ja yhteisvastuu. Kun tavoittelemme tasa-arvoa, meidän on sanottava painotammeko mahdollisuuksien ja elämänhallinnan tasa-arvoistamista vai lopputuloksen tasaamista.

Näyttää siltä, että lopputuloksen tasaamisen sijasta etsitään yhä selvemmin keinoja, jotka antavat ihmiselle eväitä oman elämän rakentamiseen. Työ- ja toimintakyvyn ja sen edellytysten nostaminen johtavien tavoitteiden joukkoon korostaa itsenäisen elämän arvostamista. Hyvinvointipolitiikan tehtävänä ei ole toimia ihmisen sijasta, vaan antaa ihmiselle keinot, joilla hän selviytyy arjen huolista.

Moralisoimalla ja syyllistämällä ei kuitenkaan synny tuloksia. Tuskin pääsemme kovin pitkälle siirtämällä ihmisille vastuuta, jota he eivät voi kantaa. Elämänhallinnan kunnioittamisen tulee näkyä monella tavalla arjen järjestelyissä, ei vähiten työelämässä, yhdyskuntien suunnittelussa, kauppojen ja koulujen sijainnissa tai palkan ja sosiaaliturvan yhteensovituksessa. Hyvinvointipolitiikalla on monia tekijöitä ja niiden joukossa hyvinvointivaltioilla on edelleen oma merkittävä roolinsa.